DOCTORUL GEROTA ÎMPOTRIVA CORSETULUI: CE PUTEM ÎNVĂȚA DIN DEZBATERILE MEDICALE DESPRE TALIA FEMEILOR ALE ANULUI 1899

Autor: Tudor Vișan-Miu | 29 aprilie 2022

Cititorii[1] romanelor Ioanei Pârvulescu[2] vor fi remarcat personajul care evocă personalitatea istorică a doctorului Gerota: proaspăt introdus în poveste, ilustrul medic adresează protagonistei (Iulia Margulis) – strânsă în corset, ca orice domnișoară cuviincioasă a vremii – o dojană promptă: „Domnișoară, cum de te lasă mama dumitale să te strangulezi în halul ăsta? (...) Îți dai seama la ce-ți supui organele interne?”. În urma acestei examinări, „doctorul Gerota” promite doctorului Leon Margulis că, „de dragul fetei”, va pregăti o conferință despre neajunsurile purtării corsetului[3]. Într-adevăr, în România de la finele secolului al XIX-lea, medicul Dimitrie Gerota (1867-1939) era cel mai vocant oponent al modei încorsetării femeilor – subiect asupra căruia s-a exprimat într-o serie de conferințe ținute în primele luni ale anului 1899, conținutul lor fiind difuzat ulterior într-o broșură[4]. Despre ce era vorba?

Așa cum știm, corsetul este un articol de îmbrăcăminte folosit în epocă ca să ofere femeilor (doamne și domnișoare) o talie cât mai suplă. În fața acestei mode atât de răspândite, primele avertismente ale întrebuințării sale – preluate în România din Occident[5] – au apărut în contextul eforturilor de medicalizare a societății românești[6]. Acesta este contextul în care, în 1899, doctorul Gerota a ținut sus-amintitele conferințe, cel mai mare impact având cea ținută la Ateneul din București în 28 februarie 1899.

Doctorul Gerota, având un doctorat în medicină și chirurgie, precum și studii de anatomie la Paris și Berlin, era, în 1899, asistent al secției de chirurgie și patologie experimentală a Institutului de ginecologie din București și profesor de anatomie artistică al Școlii de Belle-Arte din București. Ca atare, argumentele aduse de doctorul Gerota, de la înălțimea sa profesională, erau atât de ordin medical cât și de ordin estetic – primând, desigur, cele din prima categorie[7].

Gerota atrăgea atenția că, la orașe, peste 90% din femei purtau corset[8]. În mod deosebit

semnala situația elevelor: dacă, în școlile secundare, ministrul Spiru Haret a dispus ca ele să fie oprite să mai poarte corsetul în timpul orelor[9], cele de la externate – spune Gerota – respectau legea și nu mai veneau în corset la școală, dar îl purtau tot restul timpului cât erau acasă („și, ca să compenseze timpul pierdut, și-l *strâng mai tare*"), iar cele de la internate îl purtau în timpul nopții[10]. De aceea, doctorul adresa doamnelor (mame și profesoare) un apel de a da un exemplu tinerelor, renunțând ele însele să mai poarte corsetul.

În egală măsură, Gerota se adresa și bărbaților: *„nu femeile, ci noi bărbații suntem de vină;* dacă femeile recurg la acest mod de înfrumusețare e că **așa li se cere, așa plac bărbaților** (subl. n.)"[11]. Iată, aici, rostul consideraţiilor estetice: amintind o serie de reprezentări feminine în istoria artei, profesorul încerca să arate că „tipul corpului frumos e cu totul altfel decât acela care se obține prin corset". În fapt, considera acesta, se formase un cerc vicios: fetele erau învățate că bărbaților le place talia subțire[12], iar băieții ajungeau să accepte acest criteriu pentru că „ne naștem, creștem și ne facem educația artistică între femei încorsetate"[13]. Dar – amintea Gerota – față de *„corpul unui Venus,* la care tindeau femeile grece și romane", *„corpul de viespe*, la care tind femeile noastre", este „o adevărată aberație estetică": „E recunoscut că o ușoară curbă la mijlocul trunchiului adaugă la frumusețea corpului. Din această observație a plecat ideea de a strânge ușor corpul la mijloc, lucru care astăzi a ajuns la exces"[14].

Ajungând la momentul argumentelor de ordin anatomic, expunerea doctorului Gerota este directă și alarmantă: „am *curajul* și *convingerea* să vin înaintea voastră, cu probe pozitive, sigure, să protestez contra maltratării și mutilării ce femeia singură face corpului său cu ajutorul **aparatului de tortură numit corset** (subl. n.).... contra denaturării ce femeia aduce frumuseții corpului său... Să arăt, prin piese demonstrative, acelor bărbați cărora le plac corpurile strânse în corset că acele corpuri toate sunt bolnave"[15]. Datele și exemplele care urmează, pe care medicul le-a prezentat fără menajamente, însoțite de ilustrații, rămân convingătoare și pentru cititorul zilelor noastre[16].

Ajuns la finalul expunerii, doctorul Gerota încheia astfel: „Și ca bune patrioate, și ca bune mame, femeile încă trebuie să se gândească la soarta copiilor ce vor naște. **Viitorul unui popor depinde mult de femeie** (subl. n.). Ce viitori cetățeni și ce copii veți produce voi, acele mame care maltratați prin corset pe copilul vostru înainte chiar de a se naște? Formarea și dezvoltarea acelor copii va fi oprită, nedesăvârșită, se vor naște corpuri bolnave, puțin rezistente, sau monstruozități"[17].

Apelul cu care dr. Gerota își sfârșea conferința ne indică miza campaniei împotriva corsetului: ea era legată de un interes general al statului național în domeniul unei politici demografice. Era mai important, deci, ca femeile (și, la rigoare, mamele) să fie sănătoase decât să satisfacă criterii estetice excesive[18].

Este interesant să vedem cum a fost percepută expunerea doctorului Gerota în epocă – și ce opinie mai interesantă am putea găsi decât una exprimată de o femeie? Tânăra jurnalistă Libertatea Bruteanu (1873-1969), care își semna articolele cu pseudonimul „Laura Vampa” – în 1893, a tradus în română *Madame Bovary* – a publicat două articole despre conferința de la Ateneu și chestiunea corsetului în rubrica „Cronici feminine” a ziarului „Universul”[19]. Ironiile nu lipsesc – iar autoarea strecoară o idee pe care nu avem cum să nu o remarcăm: „da” – scrie ea – „corsetul aduce boală și boala nu poate fi frumusețe”. Dar: „Ceea ce nu pot admite e absolutismul pe care-l adoptă bărbații când e vorba să critice vreun obicei al femeilor (…) A avut multă dreptate d. Gerota (e o notă bună asta pentru orgoliu bărbătesc), când a interpelat bărbații ca o pricină a acestui obicei barbar. Căci numai în admirația lor pentru taliile subțirele, așa-zise estetice, femeile găsesc aprobarea și încurajarea la mortificarea pe care și-o impun de bună voie”.

La începutul secolului XX, moda s-a schimbat, iar corsetul a fost abandonat[20]. În titlul acestui eseu ne-am întrebat ce putem învăța din dezbaterea amintită. Cei care vom citi printre rânduri vom găsi, probabil, răspunsul.

NOTE

1. Eseul de față are la bază referatul „Dușmanii corsetului. Talia femeilor, în dezbaterile medicale la finele secolului XIX în societatea românească. Studiu de caz: Doctorul Dimitrie Gerota”, elaborat în cadrul cursului „Corp și sexualitate în secolul al XIX-lea”, ținut de domnul profesor Alin Ciupală. Autorul textului de față a frecventat acest curs în decursul anului III al studiilor universitare de licență în cadrul Facultății de Istorie a Universității din București (n. a.). ↑
2. Ne referim îndeosebi la: Ioana Pârvulescu, *Viața începe vineri*, Humanitas, 2009; *Viitorul începe luni*, Humanitas, 2012. ↑
3. Ioana Pârvulescu, *Viața începe vineri*, pp. 87-88. ↑
4. Dimitrie Gerota, *Efectele și dezavantajele purtării corsetului: demonstrație științifică ținută înaintea Societății de Ginecologie, la Ateneul din București și Craiova în februarie 1899*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1899 (ediție populară). Conferința este rezumată şi la: Adrian-Silvan Ionescu, *Modă și societate urbană în România epocii moderne*, București, Editura Paideia, 2006, pp. 451-454; Constantin Chira, Pantelimon Miloșescu, *Profesorul doctor Dimitrie Gerota*, Oltenița, Editura Tridona, 2011, pp. 79-85. Citatele pe care le vom face au fost adaptate conform normelor ortografice ale limbii române actualmente în uz. ↑
5. Avertismente privind purtarea corsetului au apărut (preluate tot din Occident) și în literatura orientală, precum într-un manual de igienă otoman din 1912 elaborat de Mustafa Refet. Otomanii, influențați de moda occidentală, preluaseră corsetul,

importând anual sute de mii de articole din Europa Occidentală (în mod special din Franța). Vezi Anastasia Falierou, *La prévention par les règles vestimentaires: le vêtement hygiénique*, la Constantin Bărbulescu, Alin Ciupală (editori), *Medicine, hygiene and society from the eighteenth to the twentieth centuries*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, pp. 101-111. ↑

6. Adrian-Silvan Ionescu, *op. cit.*, pp. 442-451. „Corsetul a fost, de-a lungul întregului secol XIX, articolul vestimentar cel mai criticat, hulit chiar, dar la care femeile nu au voit cu nici un chip să renunțe, cu toate efectele neplăcute pe care le aveau asupra sănătății lor", scrie profesorul Adrian-Silvan Ionescu, prezentând felul în care a fost tratat acest subiect în societatea românească şi în lumea medicală. În noiembrie 1869, periodicul „Adunarea Națională" din București a publicat, în două numere, o adaptare după un studiu francez dedicat îmbrăcămintei feminine, atrăgând atenția asupra pericolelor purtării corsetului: „Corsetul nu se mărginește numai în deformarea oaselor ci sugrumă trei funcții, cele mai importante ale economiei noastre: respirația, circulația și digestia". Avertismentele au fost preluate și în *Codul toaletei civile* din 1870. În martie 1891, doctorul G. Bercar a ținut o serie de conferințe la Bârlad, difuzate sub forma unei broșuri intitulate *Îmbrăcămintea femeii din punct de vedere igienic și estetic.* ↑

7. Dimitrie Gerota, *op. cit.*, p. 8: „Urmăresc această chestiune încă de acum doi ani, când mă aflam la Berlin [Gerota a studiat în străinătate în anii 1893-1897 – n. n.]; am întreprins cercetări din punct de vedere anatomic, fiziologic și patologic, atât pe femeia vie cât și pe cadavre; am continuat și terminat aceste cercetări la Institutul Ginecologic din București, așa că astăzi am *curajul* și *convingerea* să viu înaintea D-voastră, cu probe pozitive, sigure, să protestez contra maltratării și mutilării ce femeia singură face corpului său prin ajutorul aparatului de tortură numit corset, iar ca profesor la Școala de Belle-Arte să protestez contra denaturării ce femeia aduse frumuseții corpului său, prin intermediul corsetului". ↑

8. *Ibidem*, p. 8. ↑

9. Interdicția purtării corsetului s-a oficializat la nivelul întregului învățământ prin Decizia ministerială nr. 6490 din 1 iunie 1902. O reproducem: „Având în vedere că este dovedit că (sic!) corsetul este un articol de îmbrăcăminte antiigienic, în acest sens că dânsul este o piedică permanentă la dezvoltarea corpului și funcționarea normală a organelor; / Având în vedere și intervenția cu nr. 16.229 din august 1899 a Direcției Generale a Serviciului Sanitar Superior; / Decidem: / *Art. 1*. – Se interzice, pe viitor, în mod absolut, purtarea corsetului de către elevele școlilor primare, secundare, profesionale și normale ale statului. Contravenientele vor fi pedepsite. / *Art. 2.* – Directoarele școlilor respective, precum și domnișoara Cancicov, inspectoarea învățământului privat de fete, sunt răspunzătoare de executarea acestei decizii, care se va publica și în „Buletin" [„Buletinul Ministerului Instrucțiunii", nr. 200 din 1 iulie 1902 – n. n.]" (*Operele lui Spiru C. Haret*, ediție îngrijită și note de Constantin Schifirneț, vol. II. Oficiale, 1901-1904, București, Editura Comunicare.ro, 2009, doc.

63, p. 151). ↑
10. Dimitrie Gerota, *op. cit.,* p. 7. ↑
11. *Ibidem*, p. 9. ↑
12. *Ibidem*, pp. 8-9: „Până la etatea de 10 ani, atât fetele cât și bărbații poartă cam același costum, așa că, până la această etate, ei cresc și se dezvoltă, deopotrivă, în toată libertatea. Dar, din nenorocire [se remarcă ironia – n. n.], de la 10 ani în sus, mama începe să se îngrijească de viitorul fetei sale; fata trebuie să facă talie și figură care să placă bărbaților! Și e încurajată la aceasta deoarece deseori a avut ocazie să audă în cercul bărbaților vorbindu-se așa de frumos de corpul damelor cu *talia subțire*; a mai avut ocazia să vadă că damele cu taliile cele mai subțiri sunt eroinele balurilor și a petrecerilor; a mai avut ocazie să citească în romane cum autorii care fac portretul unei eroine nu uită să menționeze că are talia subțire. Așadar, sub aceste impresii și idei greșite, mama caută să formeze talia fetiței, crezând că fata sa, cu atât va avea o talie mai subțire, cu atât va fi mai grațioasă și mai elegantă și prin urmare va avea o calitate în plus asupra altor fete (...)". ↑
13. *Ibidem,* loc. cit.: „Lăsând la o parte gusturile individuale, în general bărbații nu cunosc deloc cum trebuie să fie un corp frumos. Pentru a ne pronunța dacă femeii îi stă bine cu sau fără corset, ar trebui, negreșit, să putem face o comparație și aceasta nu e tocmai ușor. Pe de o parte n-avem aproape nici o ocazie ca să privim și să admirăm corpul și mișcările grațioase ale unei femei fără corset. De altă parte, muzeele artistice foarte adesea ne lipsesc sau dacă există nu sunt vizitate". ↑
14. *Ibidem,* p. 4. Argumentele estetice sunt reluate în expozeul principal: „Femeia întrece pe bărbat în frumusețea formelor generale ale corpului. Tipul frumuseții, așa cum ni-l reprezintă toți artiștii din toate timpurile, e simbolizat în tipul Venerei (Venus). / E greu de găsit un corp adevărat frumos din toate punctele de vedere, corp care să se apropie de frumusețea ideală; prin urmare, **trebuie să vorbim totdeauna de frumusețe relativă** (subl. n.). (...) Pentru noi [europenii – n. n.], o femeie e frumoasă când corpul ei se apropie de tipurile grece și romane sau când figura ei se apropie de tipurile desenate de Rafael și Tițian". *Ibidem*, p. 12. ↑
15. *Ibidem,* p. 8. ↑
16. „(...) mai mult ca oricine, noi, medicii, avem cele mai dese ocazii să constatăm cât de mult înșală aparența în chestiune de frumusețe la femeie. Vedem o femeie bine făcută, rumenă la față, bine încorsetată, proporționată etc., etc.; în fine, o găsim frumoasă. Procedând la examenul medical al corpului... ce decepție (...) un muzeu de boli interne, multe din ele cauzate de abuzul corsetului. *Iată diferența între frumusețea aparentă* pe care o admiră toți bărbații și *frumusețea reală* pe care numai medicii o cunosc de aproape". *Ibidem*, p. 18. Sunt cutremurătoare și astăzi figurile de la pp. 14, 15, 17 etc. ↑
17. *Ibidem,* p. 41. ↑
18. În raportul dintre frumusețe și sănătate, Gerota este tranșant: „pentru ca o femeie să se poată numi frumoasă ar trebui să mai îndeplinească o altă condiție esențială,

care nu poate fi contestată, și anume: *trebuie ca corpul ei să fie normal și sănătos.* (…) purtarea corsetului are ca efect o mulțime de boli interne și, în acest caz, *cum putem numi frumoasă pe o femeie bolnavă?*”. *Ibidem*, p. 18. ↑

19. Laura Vampa, *Cronici feminine* (*Corsetul*), în „Universul”, nr. 52, marți, 23 februarie 1899, p. 1; idem, *Cronici feminine* (*Ținuta*), în „Universul”, nr. 56, sâmbătă, 27 februarie 1899, p. 1. ↑

20. În prelegerea sa, Gerota anticipase acest fapt, lamentându-se: „E trist când niște speculanți de costume au mai mare influență decât medicii și igieniștii; căci sunt sigur că, pe când un medic nu poate convinge 5% din dame ca să părăsească crosetul, imediat toate femeile l-ar lepăda și nu s-ar mai simți jenate fără corset, cum zic că se simt astăzi, dacă ar veni vestea că la Paris nu se mai poartă corsetul”. Dimitrie Gerota, *op. cit.*, p. 5. ↑

Imagine: Giovanni Boldini – „Portretul Marthei Bibescu” (1911); Sursa: Wikimedia Commons